

Ústav vedecko-technických informácií pre pôdohospodárstvo Nitra
Informačné stredisko pre Európsku úniu

Poľnohospodárstvo a životné prostredie

(spracované na základe materiálov zo stránky Komisie Európskej únie pre
poľnohospodárstvo, <http://europa.eu.int/comm/agriculture/index.en.htm>)

Vypracovali: Ing. Monika Bokorová
Mgr. Tatiana Kobidová

jún 2004

Polovicu výmery Európskej únie tvorí obrábaná pôda. Tento fakt samotný svedčí o význame poľnohospodárstva v prirodzenom životnom prostredí EÚ. Poľnohospodárstvo a príroda prehlbujú svoj vzájomný vplyv. Poľnohospodárstvo po celé stáročia prispievalo k vytváraniu a udržiavaniu celej škály hodnotných poloprirodzených biotopov. Dnes tieto formujú väčšinu územia EÚ a sú domovom pre množstvo voľne žijúcich živočíchov a divo rastúcich rastlín. Poľnohospodárstvo tiež podporuje rôznorodú vidiecku komunitu, ktorá nie je len základným aktívom európskej kultúry, ale hrá nezastupiteľnú úlohu aj pri ochrane životného prostredia.

Prepojenie medzi bohatstvom prírodného prostredia a postupmi hospodárenia je komplexné. Hoci sú cenné biotopy v Európe udržiavané extenzívnym hospodárením, od ktorého závisí prežitie mnohých voľne žijúcich druhov zvierat a divo rastúcich rastlín, poľnohospodárstvo môže mať aj nepriaznivý vplyv na prírodné zdroje. Znečistenie pôdy, vody a vzduchu, rozkúskovanie biotopov a úbytok voľne žijúcich druhov zvierat a divo rastúcich rastlín môže byť výsledkom nevhodných poľnohospodárskych postupov a nesprávneho využívania pôdy. Politiky EÚ, najmä spoločná poľnohospodárska politika (SPP), teda čoraz viac poukazujú na riziká zhoršovania životného prostredia a zároveň podporujú farmárov, aby naďalej zohrávali pozitívnu úlohu v starostlivosti o vidiek a životné prostredie cieľenými opatreniami v rámci rozvoja vidieka a zabezpečením ziskovosti poľnohospodárstva v rôznych regiónoch EÚ.

Tabuľka 1: Poľnohospodárstvo a životné prostredie – hlavné medzníky

Amsterdamská zmluva (17. jún 1997): potvrdila záväzok EÚ voči udržateľnému rozvoju vidieka a viedla k vytvoreniu stratégie udržateľného rozvoja. Návrhy Komisie týkajúce sa stratégie udržateľného rozvoja boli zverejnené v máji 2001. Zamerali sa na zvýšenie efektívnosti politiky a zabezpečenie súladu medzi rôznymi politikami.

Cardiffský integračný proces navrhnutý predstaviteľmi európskych štátov a vlád v júni 1998: vyžaduje, aby EÚ vyvinula komplexnú stratégiu integrácie environmentálnych záujmov do príslušných oblastí pôsobnosti, vrátane poľnohospodárstva. Poľnohospodársky výbor prezentoval východiskovú stratégiu na summite Európskej rady v Helsinkách v decembri 1999, potom bol prezentovaný aktualizovaný strategický dokument na summite Európskej rady v Göteborgu v júni 2001.

Dokument Európskej komisie „Cesta k udržateľnému poľnohospodárstvu“ (január 1999).

Reforma SPP – „Agenda 2000“ (marec 1999).

Summit Európskej rady v Göteborgu (jún 2001): posunul reformu dopredu, keď schválil, že jedným z jej cieľov by mal byť príspevok SPP k udržateľnému rozvoju „zvýšením dôrazu na podporu zdravých, vysokokvalitných produktov a produkčných metód vyhovujúcich environmentálnym požiadavkám, vrátane organickej produkcie, obnoviteľných surovín a ochrany biodiverzity“.

Politická dohoda v Rade, týkajúca sa reformných návrhov Komisie: „Reforma SPP – dlhodobá perspektíva pre udržateľné poľnohospodárstvo“ (26. jún 2003).

Poľnohospodárska politika nápomocná životnému prostrediu

Poľnohospodárska výroba je činnosť, ktorej význam presahuje produkciu potravín. Prostredníctvom procesov produkčného reťazca môže totiž ovplyvňovať prírodné prostredie. Napr. nadmerné využívanie pesticídov a hnojív, nesprávne odvodňovanie a zavlažovanie, vysoký stupeň mechanizácie alebo nevhodné využitie pôdy môžu viesť k environmentálnej degradácii. Avšak aj nedostatočná poľnohospodárska činnosť môže ohroziť prírodné dedičstvo EÚ prostredníctvom straty poloprirodzených biotopov, biodiverzity a prírody s nimi súvisiacej. SPP sa snaží zohľadniť tieto faktory.

Integrácia environmentálnych cieľov do poľnohospodárskej politiky sa začala v 80-tych rokoch. Odvtedy sa SPP čoraz viac prispôbovala, aby lepšie slúžila účelom udržateľnosti. K cieľom SPP patrí aj pomoc poľnohospodárstvu pri plnení jeho multifunkčných úloh v spoločnosti, ku ktorým patrí produkcia bezpečných a zdravých potravín, prínos k udržateľnému rozvoju vidieckych oblastí, ochrana a podpora obhospodarovaného prostredia a jeho biodiverzity. Dokument Európskej komisie z roku 1999 „Cesta k udržateľnému poľnohospodárstvu“⁽¹⁾ zdôraznil význam integrácie environmentálnych záujmov do SPP. Reforma SPP z roku 2003 je posledným krokom na tejto ceste.

Väčší dôraz na životné prostredie v rámci SPP

Význam environmentálneho rozmeru poľnohospodárstva zohľadnili dve zásadné reformy SPP v 90-tych rokoch. Reformy z roku 1992 znamenali obrat v poľnohospodárskej politike EÚ, a to nielen vo forme integrácie environmentálnych záujmov. Garantované ceny obilnín, hovädzieho a teľacieho mäsa boli znížené a produkčné limity sa zachovali alebo boli novo zavedené pre niektoré komodity. Boli zavedené priame platby farmárom. Do platnosti vstúpili niektoré dôležité, špecifické opatrenia na podporu poľnohospodárstva šetrného voči životnému prostrediu, napr.: agro-environmentálne nariadenie ⁽²⁾ a zavedenie extenzifikačných prémieí vyplácaných producentom hovädzieho dobytku za nízku zaťaženosť pasienkov.

Reforma SPP z roku 1999 – súčasť reformného balíka EÚ „Agenda 2000“ – presadzovala tieto iniciatívy ďalej. Okrem ďalšej podpory reformy trhu reorganizovala SPP v dvoch oblastiach činnosti:

- trhovú politiku (známa ako „prvý pilier“ SPP);
- udržateľný rozvoj vidieckych oblastí („druhý pilier“).

Integrácia environmentálnych požiadaviek do reforiem SPP z roku 1999 bola dosiahnutá prostredníctvom dvoch hlavných zložiek legislatívy. Jedna je známa ako „horizontálne nariadenie“ ⁽³⁾ (názov symbolizuje to, že pokrýva všetky priame platby zavedené v rámci SPP) a vyžaduje zohľadnenie environmentálnych cieľov v realizácii opatrení prvého piliera. Druhou zložkou je nariadenie o podpore rozvoja vidieka ⁽⁴⁾, ktoré konsoliduje predchádzajúce agro-environmentálne opatrenia a dodatky k nim, takže pokrýva druhý pilier SPP.

---

¹ COM (1999) 22 final.

² Nariadenie Rady (EHS) č. 2078/92 z 30. júna 1992, (OJ L 215, 30. 7. 1992).

³ Nariadenie Rady (ES) č. 1259/99 zo 17. mája 1999, (OJ L 160, 26. 6. 1999).

⁴ Nariadenie Rady (ES) č. 1257/99 zo 17. mája 1999, (OJ L 160, 26. 6. 1999).

Kľúčom k novému prístupu sú pojmy „krížová zhoda“, „priama podpora príjmov“, „správne postupy hospodárenia“ a „modulácia“, ktoré sú vysvetlené v tabuľke 3.

„Agenda 2000“ zachovala charakter agro-environmentálnych systémov tak, ako boli záväzné pre členské krajiny, zatiaľ čo pre farmárov boli dobrovoľné a realizované na základe zmlúv. Od členských štátov sa tiež vyžaduje, aby zakotvili princípy správnych postupov hospodárenia vo svojich plánoch rozvoja vidieka (v rámci druhého piliera).

SPP a životné prostredie v budúcnosti

Reforma SPP z roku 2003 skvalitnila integráciu životného prostredia. Reforma si vyžiadala „decoupling“ (oddelenie) väčšiny priamych platieb od produkcie. To prinesie redukcii mnohých stimulov intenzívnejšej produkcie, ktoré mohli spôsobovať väčšie riziko pre životné prostredie. Krížová zhoda a modulácia sa stanú povinnými, pričom modulácia prispeje k ďalšiemu navýšeniu rozpočtu, dostupného pre financovanie opatrení v rámci druhého piliera. Povinná krížová zhoda zodpovedá zákonom stanoveným normám EÚ v oblasti životného prostredia, potravinovej bezpečnosti, zdravia a welfare zvierat na úrovni farmy. Prijemcovia priamych platieb budú tiež povinní udržiavať všetku poľnohospodársku pôdu v dobrom stave z poľnohospodárskeho aj environmentálneho hľadiska.

Tabuľka 2: Agro-environmentálne systémy

EÚ uplatňuje agro-environmentálne opatrenia, podporujúce špecificky navrhnuté postupy hospodárenia, ktoré pomáhajú chrániť životné prostredie a zachovávať vidiek. Farmári sa zaväzujú, minimálne na obdobie 5 rokov, uplatňovať spôsoby hospodárenia šetrné voči životnému prostrediu, ktoré patria k zvyčajným správnym postupom hospodárenia. Na oplátku dostávajú platby, ako kompenzáciu za dodatočné náklady a straty príjmov, vyplývajúce zo zmeny postupov hospodárenia. Príklady záväzkov pokrytých národnými/regionálnymi agro-environmentálnymi systémami:

- environmentálne prijateľná extenzifikácia hospodárenia;
- systémy pasenia s nízkou hustotou zaťaženia dobytkom;
- integrovaný manažment farmy a organické poľnohospodárstvo;
- ochrana prírody a jej historických črt, akými sú živé ploty, hrádze/kanály a stromy;
- ochrana cenných biotopov a s nimi spojenej biodiverzity.

Agro-environmentálne opatrenia sa stali základným nástrojom dosiahnutia environmentálnych cieľov v rámci SPP. Tieto opatrenia sú spolufinancované členskými štátmi vo výške 75% v ekonomicky zaostávajúcich oblastiach (tzv. oblasti v rámci Cieľa 1) a 50% v ostatných oblastiach. Výdavky EÚ na agro-environmentálne opatrenia dosiahli v roku 2002 takmer 2 miliardy € čo je 44% z výdavkov garančnej sekcie EAGGF na rozvoj vidieka. (EAGGF – Európsky poľnohospodársky garančný a usmerňovací fond financuje poľnohospodárske výdavky). Približne 1/5 poľnohospodárskej pôdy EÚ je pokrytá agro-environmentálnymi zmluvami.

V rámci reformy SPP v roku 2003 sa maximálna miera spolufinancovania zo strany EÚ zvýšila na 85% v oblastiach Cieľa 1 a na 60% v ostatných oblastiach. Okrem toho finančné prostriedky vytvorené moduláciou navýšia rozpočet dostupný na opatrenia rozvoja vidieka, vrátane agro-environmentálnych systémov.

Tabuľka 3: **Integrácia environmentálnych záujmov do SPP**

Krížová zhoda („cross-compliance“)

Reformy SPP v rámci Agendy 2000 obsahujú základný princíp, že členské štáty príjmu environmentálne opatrenia, ktoré považujú za vhodné vzhľadom na stav obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy alebo vzhľadom na produkciu. Tento princíp bol zahrnutý do tzv. horizontálneho nariadenia. Členské štáty mali na realizáciu takýchto požiadaviek rôzne názory. Medzi iným by museli uplatňovať sankcie, ak by farmári nerespektovali takéto požiadavky, čo by mohlo zahŕňať aj zníženie alebo dokonca zrušenie priamych platieb. Príklady uplatňovaných environmentálnych požiadaviek sa obmedzujú na maximálnu zaťaženosť pasienkov dobytkom alebo ovcami, dodržiavanie zvláštnych postupov obrábania pôdy na svahoch, rešpektovanie maximálnych povolených množstiev hnojív na hektár a dodržiavanie zvláštnych pravidiel, týkajúcich sa používania prípravkov na ochranu rastlín.

Reforma SPP z roku 2003 obsahuje posilnenú krížovú zhodu, ako štandardný sankčný prístup, ktorý bude uplatňovaný na vybrané zákonom stanovené požiadavky v oblasti životného prostredia, potravinovej bezpečnosti, zdravia rastlín a zvierat a welfare zvierat. Okrem toho sa krížová zhoda bude uplatňovať v súvislosti s povinnosťou farmárov udržiavať svoju pôdu v dobrom stave z hľadiska poľnohospodárstva aj životného prostredia.

„Priama podpora príjmov“ a „decoupling“

Hlavným prvkom reformy SPP z roku 1992 bolo zavedenie priamych platieb farmárom na plodiny na ornej pôde a dobytok, za účelom kompenzácie za zníženie cenovej podpory. Reforma SPP z roku 1999 spôsobila ďalší posun od cenovej podpory k priamym platbám, pričom platby sa nevyhnutne stali priamymi podporami príjmov. Zmena bola vyvolaná nielen potrebou zvýšenia konkurencieschopnosti poľnohospodárstva EÚ vzhľadom na čoraz väčšiu otvorenosť globálnych obchodných režimov, ale tiež potrebou lepšie sa vyrovnáť so záujmami spoločnosti týkajúcimi sa vzťahu poľnohospodárstva a životného prostredia, odstránením stimulov na intenzifikáciu procesov produkcie.

Reforma SPP z roku 2003 obsahuje koncepciu „decouplingu“ priameho vyplácania príjmov, so zavedením jednotného systému platieb, ktorý nie je ďalej viazaný na produkciu určitých plodín alebo chov zvierat, ale je založený na historických referenčných úrovniach priamej podpory získavanej farmármi. „Decoupling“ priameho vyplácania príjmov je zameraný na odstránenie produkčných stimulov, ktoré môžu mať škodlivé dôsledky na životné prostredie.

Správne postupy hospodárenia („good farming practice“ GFP)

Ďalším prvkom, stanoveným v rámci reformy SPP „Agenda 2000“, je správny postup hospodárenia (GFP). Členské štáty musia definovať princípy GFP na národnej a regionálnej úrovni. GFP by mali zodpovedať typu hospodárenia, ktoré by mal farmár uplatňovať v príslušnom regióne a mali by byť v súlade s existujúcimi zákonom stanovenými environmentálnymi požiadavkami. GFP stanovujú základné princípy hospodárenia pre farmárov, ktorí si želajú zapojiť sa do agro-environmentálnych systémov. Len postupy hospodárenia, ktoré patria pod GFP, môžu byť oprávnené na agro-environmentálne platby (pozri tabuľka 2). Tieto platby zväčša pokrývajú straty príjmov farmárov vyplývajúce z uplatňovania postupov šetrných voči životnému prostrediu. Opatrenia súvisiace so znevýhodnenými oblasťami tiež vyžadujú rešpektovanie princípov GFP.

Princípy dodržiavania GFP sú zakotvené v nariadení o rozvoji vidieka. Dodržiavanie

minimálnych environmentálnych noriem je podmienkou oprávnenosti na podporu v rámci rôznych opatrení, ako je napr. investovanie do poľnohospodárskych podnikov, začiatok činnosti mladých farmárov a zlepšenie spracovania a marketingu poľnohospodárskych produktov.

Modulácia

Reforma SPP „Agenda 2000“ zaviedla tiež možnosť posunu podpory od trhovej politiky k opatreniam prispievajúcim k postupom neškodným pre životné prostredie. Takto môžu členské štáty sprístupniť časť príspevku pre farmárov v priamych platbách na zvýšenie rozpočtu určeného na agro-environmentálne opatrenia. Táto koncepcia, známa ako „modulácia“, je súčasťou tzv. horizontálneho nariadenia.

Reforma SPP z roku 2003 obsahuje moduláciu ako povinné opatrenie. Modulácia sa začne uplatňovať v roku 2005 na úrovni 3% a postupne sa v dvoch fázach zvýši na 5%. Farmári dostávajúci priame platby do 5 000 € dostanú úplnú náhradu modulačnej čiastky. Modulačné čiastky budú určené členskými štátmi na báze objektívneho kritéria.

Väčší dôraz na životné prostredie v znevýhodnených oblastiach (LFAs)

Znevýhodnené oblasti sú oblasťami EÚ, v ktorých prírodné podmienky spôsobujú nižšiu poľnohospodársku produktivitu. Približne 56% poľnohospodárskej pôdy EÚ je definovaných ako LFAs (podľa údajov z roku 1998). EÚ uznáva potrebu podporovať farmárov v LFAs, kvôli environmentálnej aj spoločenskej úlohe, ktorú zohrávajú v týchto znevýhodnených oblastiach. Dlhodobý systém vyplácania kompenzačných platieb farmárom a ponuka investičnej podpory za výhodných podmienok, vzhľadom na prírodný handicap týchto oblastí, boli podporené v „Agende 2000“ a začlenené do rámca opatrení rozvoja vidieka.

Hlavným cieľom je udržanie poľnohospodárskej výroby v znevýhodnených oblastiach, a to vzhľadom na ochranu prírody a biotopov hodnotných z environmentálneho hľadiska. Kompenzačné platby v LFAs sa teraz vyplácajú na základe výmery a nesúvisia s produkciou. Túto zmenu systému zaviedla Agenda 2000. Odstránila stimuly podporujúce intenzívne poľnohospodárstvo a pomohla zabrániť negatívnym dôsledkom na životné prostredie, ako je napr. nadmerné zaťaženie dobytkom. Farmári poberajúci platby za LFAs musia rešpektovať určité environmentálne podmienky. Aby mal farmár nárok na tieto platby, musí uplatňovať zvyčajné správne postupy hospodárenia, ktoré sú v súlade s potrebami ochrany životného prostredia a zachovania rázu krajiny.

„Agenda 2000“ pridala k znevýhodneným oblastiam aj „oblasti s environmentálnymi obmedzeniami“, v ktorých musia farmári dodržiavať určité obmedzenia súvisiace s poľnohospodárskou výrobou. Toto opatrenie sa zameriava na oblasti v rámci Natura 2000.

V roku 2002 bol príspevok EÚ pre LFAs a oblasti s environmentálnymi obmedzeniami vo výške 924 miliónov € (asi 21% výdavkov garančnej sekcie EAGGF na rozvoj vidieka).

Lesnícke činnosti

Zalesňovanie poľnohospodárskej pôdy sa stalo súčasťou poľnohospodárskej politiky. Lesníctvo, pokiaľ je správne vykonávané, môže mať značný a pozitívny vplyv na prírodu a biodiverzitu. Lesy zohrávajú významnú úlohu pri zmiernení vplyvu „skleníkového efektu“ a hrozby globálneho otepľovania. Lesníctvo je navyše alternatívnym zdrojom príjmov a zamestnanosti vo vidieckych oblastiach, najmä v ich okrajových častiach. „Agenda 2000“ posilnila finančné stimuly pre farmárov, ktorí zalesňujú poľnohospodársku pôdu. SPP tiež podporuje skvalitnenie lesov, ochranné opatrenia proti lesným požiarom a vytváranie vetrolamov (dôležitých v boji s pôdnou eróziou). Základné ciele sú udržanie ekologickej stability lesov a obnova poškodených lesov.

Poľnohospodárstvo a kľúčové environmentálne otázky

Väčší dôraz na životné prostredie v rámci SPP je súčasťou širšieho procesu vyjadrujúceho lokálne, regionálne, národné a dokonca globálne environmentálne záujmy. Tieto súvisia s klimatickými zmenami, znečistením dusičnanmi a pesticídmi, ochranou pôdy, hospodárením s vodou a ochranou biodiverzity. Tieto otázky spolu úzko súvisia a Cardiffský integračný proces uznal význam horizontálnej integrácie všetkých odvetvových politík EÚ.

Poľnohospodárstvo a klimatické zmeny (Kjótsky protokol OSN – 1997)

Poľnohospodárstvo sa podieľa na problémoch súvisiacich so skleníkovými plynmi a mohlo by prispieť aj k riešeniu problémov vyplývajúcich zo zmeny celkovej klímy v EÚ. Komisia navrhla v marci 2000 Program zmeny európskej klímy⁽⁵⁾. Tento obsahuje postup na splnenie záväzkov EÚ, vyplývajúcich z Kjótskeho protokolu, týkajúcich sa redukcie emisií skleníkových plynov do roku 2012 o 8%. V poľnohospodárstve sú tieto tri hlavné zdroje skleníkových plynov:

- N₂O (oxid dusný): emisie z pôdy, hlavne v súvislosti s aplikáciou dusíkatých hnojív;
- CH₄ (metán): emisie z procesu trávenia – 41% zo všetkých emisií CH₄ v EÚ pochádza z poľnohospodárstva;
- CH₄ a N₂O: emisie z maštalného hnoja.

Pracovné skupiny Komisie pre poľnohospodárstvo a absorpciu uhlíka lesnými ekosystémami (súvisiace s poľnohospodárskou pôdou a lesníctvom) hodnotia najlepšie spôsoby riešenia problémov, spôsobených skleníkovými plynmi v poľnohospodárstve a tiež, ako by poľnohospodárstvo mohlo prispieť k riešeniu ostatných problémov. Boli vybrané tieto opatrenia:

- podpora efektívnejšej aplikácie hnojív, aby sa znížilo ich celkové využívané množstvo. Tento proces sa už začal v rámci existujúcej legislatívy o dusičnanoch (smernica o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi z poľnohospodárskych zdrojov⁽⁶⁾);
- kompostovanie a zlepšenie anaeróbných systémov trávenia (napr. produkcia bioplynu), s cieľom zaoberať sa biodegradovateľnými vedľajšími produktmi a odpadom;

⁵ COM (2000) 88 final.

⁶ Smernica Rady 91/676/EHS z 12. decembra 1991, (OJ L 375, 31. 12. 1991).

- dôraz na produkciu biomasy;
- systém ochranného obrábania pôdy;
- organické hospodárenie.

Rozvoj produkcie obnoviteľnej, poľnohospodárskej biomasy by mohol prispieť k zníženiu emisií z energetiky a dopravy, z čoho by profitovalo aj poľnohospodárstvo. Energetické plodiny sa pestovali na pôde v produkčnom klúde. Reforma SPP z roku 2003 navyše zaviedla systém „carbon credit“, ktorý ponúka farmárom stimuly na produkciu biomasy.

Dusičnany

Smernica EÚ o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi z poľnohospodárskych zdrojov bola schválená v roku 1991 a mala dva hlavné ciele: redukcii znečistenia vodných zdrojov dusičnanmi z poľnohospodárstva a zabránenie ďalšiemu znečisťovaniu. Uplatňovanie tejto smernice je v právomoci členských štátov a zahŕňa: monitorovanie kvality vody v súvislosti s poľnohospodárstvom; stanovenie zón ohrozených dusičnanmi; vytvorenie princípov správnych postupov hospodárenia (dobrovoľné) a opatrení implementovaných v akčných programoch pre zóny ohrozené dusičnanmi (povinné). Pre tieto zóny smernica stanovila limit pre maximálne množstvo dusíka, pochádzajúceho z maštalného hnoja, ktoré sa môže aplikovať na hektár, a to 170 kg ročne.

Princípy GFP obsahujú aktivity, akými sú termín aplikácie, aplikácia hnojív v blízkosti vodných tokov a na svahoch, spôsoby uskladňovania maštalného hnoja, oševný postup a ďalšie opatrenia pôdneho manažmentu. Akčné programy musia zahŕňať povinné opatrenia, týkajúce sa obdobia zákazu aplikácie niektorých druhov hnojív, kapacít na skladovanie hospodárskych hnojív, obmedzenia týkajúce sa aplikácie hnojív (na svahoch; na zamokrený, zamrznutý alebo zasnežený povrch pôdy; v blízkosti vodných tokov), ako aj ostatné opatrenia uvedené v princípoch GFP.

Zóny ohrozené dusičnanmi pokrývajú asi 37% celkovej výmery EÚ-15 (1,2 milióna km² z celkových 3,7 milióna km²). Implementácia smernice v členských štátoch je komplexný proces. Doteraz tvoria členské štáty uplatňujúce smernicu v plnom rozsahu menšinu a Komisia začala množstvo trestných konaní proti členským štátom kvôli jej nedodržiavaniu. Prepojenie medzi GFP a rešpektovaním zákonom stanovených environmentálnych noriem (vrátane tých, ktoré súvisia so smernicou o dusičnanoch) tak, ako sú stanovené v rámci druhého piliera SPP, môže prispieť k zlepšeniu implementácie noriem v členských štátoch.

V reforme SPP z roku 2003 je rešpektovanie zákonom stanovených požiadaviek, vyplývajúce z implementácie smernice o nitrátoch, zahrnuté v rámci posilnených opatrení krízovej zhody.

Pesticídy

Pesticídy využívané v poľnohospodárstve sú zvyčajne prípravky na ochranu rastlín, ktoré chránia rastliny alebo ich produkty proti škodlivým činiteľom. Ich využívanie je v poľnohospodárstve rozšírené, a to vzhľadom na ekonomický prínos – boj proti škodcom plodín a obmedzenie konkurencie zo strany burín, čím sa zvýšia úrody, zachová sa kvalita a hodnota produkcie. Avšak ich používanie prináša aj riziká, keďže väčšina z nich má určité

vlastnosti, ktoré ich, za predpokladu nesprávneho použitia, robia škodlivými pre zdravie a životné prostredie. Zdravie ľudí a zvierat môže byť negatívne ovplyvnené prostredníctvom priameho vystavenia týmto látkam (napr. pracovníci v priemysle produkujúcom tieto prípravky a ľudia, ktorí ich aplikujú) a prostredníctvom nepriameho vystavenia (napr. ich rezíduá v poľnohospodárskych produktoch a pitnej vode alebo vystavenie okoloidúcich osôb alebo zvierat účinkom postreku). Pôda a voda môžu byť znečistené postrekmi, rozpustením pesticídov v pôde a vyplavením počas postrekovania alebo pri čistení postrekovačov alebo prostredníctvom nekontrolovaného postreku. EÚ sa teda snaží o ich správne využitie, reguluje ich využitie vzhľadom na minimalizáciu ich nepriaznivého vplyvu na životné prostredie a informuje verejnosť o ich správnej aplikácii a rezíduách.

Nariadenia EÚ sa týkajú uvádzania prípravkov na ochranu rastlín na trh ⁽⁷⁾, uvádzania biocídnych výrobkov na trh ⁽⁸⁾ a stanovenia maximálnych limitov obsahu rezíduí pesticídov v a na ovocí a zelenine ⁽⁹⁾. EÚ tiež reguluje ochranu kvality vody v súvislosti s pesticídmi. Smernica, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia Spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva ⁽¹⁰⁾, ponúka integrovanú osnovu hodnotenia, monitorovania a hospodárenia s povrchovou a podzemnou vodou na základe ich ekologického a chemického stavu. Smernica vyžaduje prijatie opatrení na redukcii alebo eliminácii emisií, obmedzenie možnosti úniku nebezpečných látok, aby sa zabezpečila ochrana povrchových vôd. Do roku 2001 bol vytvorený zoznam 33 nebezpečných látok, z ktorých 13 sa využíva v prípravkoch na ochranu rastlín.

Agro-environmentálne opatrenia podporujú povinné vedenie záznamov o skutočnom využívaní pesticídov; obmedzené používanie pesticídov v súvislosti s ochranou pôdy, vody, vzduchu a biodiverzity; využívanie integrovanej ochrany rastlín a konverziu na organickú produkciu. Šiesty environmentálny akčný program Spoločenstva v oblasti životného prostredia ⁽¹¹⁾ formuloval potrebu podporiť farmárov pri zmene ich prístupu k využívaniu prípravkov na ochranu rastlín. Dokument Komisie „K tematickej stratégii o udržateľnom využívaní pesticídov“ ⁽¹²⁾, ktorý nasledoval po ňom, navrhol niekoľko možných opatrení, ako je napr. vytvorenie národných plánov na obmedzenie rizík, škodlivosti a závislosti od chemickej ochrany. Po procese konzultácií s kľúčovými aktérmi Komisia navrhne stratégiu na zlepšenie využitia pesticídov v poľnohospodárstve.

Podporená krížová zhoda, zavedená reformou SPP z roku 2003, zahŕňa rešpektovanie zákonom stanovených požiadaviek, vyplývajúcich z implementácie nariadenia EÚ o umiestňovaní prípravkov na ochranu rastlín na trh.

---

⁷ Smernica Rady 91/414/EHS z 15. júla 1991, (OJ, L230, 19. 8. 1991).

⁸ Smernica 98/8/ES Rady a Európskeho parlamentu zo 16. februára 1998, (OJ, L123, 24. 4. 98).

⁹ Smernica Rady 76/895/EHS z 23. novembra 1976, (OJ, L340, 9. 12. 1976), naposledy novelizovaná Smernicou Komisie 2002/79/ES z 2. októbra 2002, (OJ, L291, 28. 10. 2002); Smernica Rady 86/362/EHS z 24. júla 1986, (OJ, L221, 7. 8. 1986) naposledy novelizovaná Smernicou Komisie 2002/97/ES, (OJ, L343, 18. 12. 2002); Smernica Rady 86/363/EHS z 24. júla 1986, (OJ, L221, 7. 8. 1986), naposledy novelizovaná smernicou Komisie 2002/97/ES, (OJ, L343, 18. 12. 2002); Smernica Rady 90/642/EHS z 27. novembra 1990, (OJ, L350, 14. 12. 1990), naposledy novelizovaná Smernicou Komisie 2002/100/ES, (OJ, L2, 7. 1. 2003).

¹⁰ Smernica 2000/60/ES Rady a Európskeho parlamentu z 23. októbra 2000, (OJ, L327, 22. 12. 2000).

¹¹ Rozhodnutie č. 1600/2002 ES Rady a Európskeho parlamentu z 22. júla 2002 (OJ, L242, 10. 9. 2002).

¹² COM (2002) 349 final.

Ochrana pôdy

Procesy pôdnej degradácie, akými sú desertifikácia (premena krajiny na púšť), erózia, úbytok organickej hmoty v pôde, kontaminácia pôdy (napr. ťažkými kovmi), úbytok pôdy, utlačanie pôdy, pokles pôdnej biodiverzity a zasolenie, môžu spôsobiť, že pôda stráca schopnosť vykonávať svoje hlavné funkcie. Takéto procesy degradácie môžu vyplývať z nevhodných postupov hospodárenia, akými sú nevyvážené hnojenie, nadmerné využívanie podzemnej vody na zavlažovanie, nesprávne využívanie pesticídov, nadmerné využívanie mechanizácie alebo nadmerné pasenie dobytku. Pôdna degradácia môže byť tiež dôsledkom neuplatňovania určitých postupov hospodárenia. Napr. užšiu špecializáciu na pestovanie poľných plodín často sprevádza nevyužívanie tradičného systému rotácie plodín a hnojenia strukovinami na zeleno, ktoré prispievajú k obnove obsahu organickej hmoty v pôde.

Šiesty environmentálny akčný program zdôraznil potrebu stratégie ochrany pôdy v EÚ. Táto by mala dopĺňať rôzne národné programy ochrany pôdy a formulovať špecifické potreby, vyplývajúce z terénnych a klimatických podmienok. Dokument Komisie „K tematickej stratégii na ochranu pôdy“⁽¹³⁾ vytvoril základy činnosti EÚ brániacej pôdnej degradácii. Mapuje národné aktivity a identifikuje nedostatky, ktoré by sa mohli riešiť na úrovni EÚ. Vytyčuje tiež možné aktivity, vrátane novej legislatívy týkajúcej sa využívania kalov v poľnohospodárstve a kompostovania, návrhu legislatívy na monitorovanie pôdy a časového harmonogramu pre tieto aktivity.

Agro-environmentálne opatrenia ponúkajú príležitosť pre prednostnú obnovu organickej hmoty v pôde, podporu pôdnej biodiverzity, obmedzenie pôdnej erózie, kontaminácie a utlačania. Tieto opatrenia zahŕňajú podporu organického hospodárenia, ochranné obrábanie pôdy, ochranu a zachovanie terás, bezpečnejšie používanie pesticídov, integrovanú rastlinnú produkciu, uplatňovanie systémov menej intenzívneho pasenia, zníženie zaťažnosti pasienkov a využitie certifikovaných kompostov.

Reformou SPP z roku 2003 posilnená „krížová zhoda“ obsahuje rešpektovanie noriem o dobrých poľnohospodárskych a environmentálnych podmienkach, vzťahujúcich sa na ochranu pôdy pred eróziou a zachovanie pôdnej organickej hmoty a pôdnej štruktúry.

Vodohospodárstvo

Poľnohospodárstvo je významným užívateľom vodných zdrojov v Európe a na celkovom využití vody sa podieľa približne 30%. V južnej Európe (kde je to základný vstup) sa na závlahy využíva vo väčšine krajín viac ako 60% vody. V severnejších štátoch sa za týmto účelom využíva 0 – 30% vody. Množstvo vody využívanej na zavlažovanie ovplyvňujú faktory ako klíma, druh plodiny, vlastnosti pôdy, kvalita vody, spôsoby pestovania a metódy zavlažovania. Zavlažovanie, ako umelý prídavok k prirodzene dostupnej vode alebo ako kompenzácia za sezónne kolísanie zrážok, umožňuje zlepšiť produktivitu rastlinnej výroby, obmedziť riziká spojené s obdobiami sucha a umožňuje pestovať ziskovejšie plodiny. Zavlažovanie však spôsobuje aj mnohé environmentálne problémy, ako je nadmerné čerpanie vody z podzemných vrstiev, erózia, zasolenie pôdy a zmena pôvodne existujúcich

---

¹³ COM (2002) 179 final.

poloprirodzených biotopov. Druhotné dopady vyplývajú z intenzifikácie poľnohospodárskej produkcie, ktorú zavlažovanie umožnilo.

Komisia schválila v roku 2000 dokument „Politika tvorby cien pre podporu udržateľnosti vodných zdrojov“⁽¹⁴⁾. Dokument obsahuje základné princípy vodohospodárskej politiky, pri zohľadnení podpory udržateľného využitia vodných zdrojov. Zdôrazňuje potrebu politiky tvorby cien vody, ktorá by zohľadňovala všetky druhy nákladov spojené s využívaním vody. Tento princíp je plne zakotvený v rámcovej smernici o vode. Na základe nej musia členské štáty najneskôr do roku 2010 zabezpečiť, aby politika tvorby cien vody primerane stimulovala užívateľov k efektívnemu využívaniu vodných zdrojov, a aby rôzne sektory hospodárstva prispeli k refundácii nákladov za služby súvisiace s využívaním vody, vrátane tých, ktoré súvisia so životným prostredím a zdrojmi.

V rámci opatrení rozvoja vidieka poskytuje SPP podporu pre investície na zlepšenie stavu závlahovej infraštruktúry a umožnenie prechodu farmárov ku kvalitnejším spôsobom zavlažovania (napr. kvapková závlaha), ktoré vyžadujú čerpanie menšieho objemu vody. Agro-environmentálne systémy obsahujú požiadavky na zníženie množstva závlahovej vody a vylepšené metódy zavlažovania.

Reforma SPP z roku 2003 obsahuje rešpektovanie zákonom stanovených požiadaviek vyplývajúcich z implementácie smernice o podzemných vodách⁽¹⁵⁾ v rámci posilnenej krížovej zhody.

Ochrana biodiverzity

V posledných desaťročiach sa na celom svete zaznamenáva čoraz väčší úbytok druhov a s nimi súvisiacich biotopov, ekosystémov a génov (t.j. biodiverzity), alebo dokonca ich úplné vymiznutie. Zachovanie biodiverzity je nevyhnutnou zložkou dlhodobej udržateľnosti poľnohospodárstva. Európske spoločenstvo je zmluvnou stranou Konvencie OSN o biologickej diverzite, ktorá bola podpísaná v decembri 1993. V roku 1998 EÚ schválila stratégiu biodiverzity Európskeho spoločenstva. Hlavným cieľom stratégie je zaoberať sa príčinami výrazného poklesu alebo straty biodiverzity priamo pri zdroji.

Akčný plán pre biodiverzitu v poľnohospodárstve bol schválený Komisiou v marci 2001⁽¹⁶⁾. Dokument, oficiálne navrhnutý EÚ v roku 2002, určuje konkrétne priority v rámci existujúcej SPP pre ochranu biodiverzity a udržateľné využitie, ktoré sa týkajú napr.: podpory extenzívnych spôsobov hospodárenia; vývoja rozumných poľnohospodárskych postupov zohľadňujúcich biodiverzitu; udržateľného manažmentu prírodných zdrojov, vrátane lineárnych prvkov (živé ploty, koridory pre voľne žijúce zvieratá); činnosti na ochranu lokálnych alebo ohrozených chovov zvierat alebo odrôd rastlín; cielenej činnosti zameranej na ochranu agro-biodiverzity v prístupujúcich krajinách. Všetky tieto opatrenia by mali byť podporené výskumom, výchovou a vzdelávaním.

Reforma SPP 2003 podporila opatrenia zamerané na ochranu biodiverzity. Podporená krížová zhoda takto pokryje zákonom stanovené požiadavky, vyplývajúce z implementácie smernice

---

¹⁴ COM (2000) 477 final.

¹⁵ Smernica Rady 80/68/EHS o ochrane podzemných vôd pred znečistením spôsobeným niektorými nebezpečnými látkami (OJ, L20, 26. 1. 1980).

¹⁶ COM (2001) 162 final.

o ochrane voľne žijúceho vtáctva (¹⁷) a smernice o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (¹⁸) a obsahuje požiadavky spojené so zachovaním prirodzených biotopov. Okrem toho bude posilnená podpora v oblastiach s environmentálnymi obmedzeniami, vyplývajúcimi z implementácie smernice o ochrane voľne žijúceho vtáctva a smernice o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (Natura 2000).

Genetické zdroje v poľnohospodárstve

EÚ implementovala opatrenia na ochranu genetických zdrojov. Nariadenie Rady č. 1467/94 z 20. júna 1994 o ochrane, popise, zhromažďovaní a využívaní genetických zdrojov v poľnohospodárstve, schválilo akčný program Spoločenstva. Tento program bol odpoveďou Komisie na rezolúciu Európskeho parlamentu, ktorá upozornila na problémy súvisiace s genetickými zdrojmi.

Geneticky modifikované organizmy (GMO)

Legislatíva EÚ týkajúca sa GMO bola schválená začiatkom 90-tych rokov a tento právny rámec bol ďalej rozširovaný a zlepšovaný. Špecifická legislatíva je zameraná na ochranu zdravia obyvateľov a životného prostredia a zároveň vytvára jednotný trh pre biotechnológie. Hlavná časť legislatívy EÚ o GMO pokrýva uvoľňovanie GMO do prostredia. Smernica 2001/18/ES (¹⁹), ktorá nahradila smernicu 1990/220/EHS (²⁰) zaviedla schvaľovací proces uvoľňovania akýchkoľvek GMO, produktov z nich alebo produktov obsahujúcich GMO do životného prostredia alebo ich umiestňovania na trh. Príklady predpokladov v právnom rámci sú:

- zhodnotenie rizík vo vzťahu k životnému prostrediu a zdraviu obyvateľov, spojených s pestovaním GMO alebo ich umiestňovaním na trh;
- povinné monitorovanie požiadaviek po umiestnení na trh, vrátane dlhodobých vplyvov súvisiacich s interakciou s ostatnými GMO a životným prostredím;
- povinné informácie pre verejnosť;
- požiadavky pre členské štáty na zabezpečenie označovania a vysledovateľnosti vo všetkých fázach umiestňovania na trh;
- prvé povolenie udelené na uvoľňovanie určitého GMO bude platné na obdobie maximálne 10 rokov;
- záväzné konzultácie s vedeckým výborom (výbormi);
- záväzné konzultácie s Európskym parlamentom o schvaľovaní uvoľňovania GMO.

Vstupom smernice 1990/220 do platnosti v októbri 1991 bolo v EÚ schválené komerčné uvoľňovanie 18 GMO. Od októbra 1998 však nebolo vydané žiadne povolenie. Legislatíva týkajúca sa GMO sa reviduje.

---

¹⁷ Smernica Rady 79/409/EHS, (OJ L 103, 25. 4. 1979).

¹⁸ Smernica Rady 92/43/EHS, (OJ L 206, 22. 7. 1992).

¹⁹ Smernica 2001/18/ES Rady a Európskeho parlamentu z 12. marca 2001, (OJ L106, 17. 4. 2001).

²⁰ Smernica Rady 90/220/EHS z 23. apríla 1990, (OJ L 117, 8. 5. 1990).

Základná legislatíva EÚ týkajúca sa životného prostredia

Rôzne zložky základnej legislatívy o životnom prostredí platia aj pre poľnohospodárstvo. Smernica pojednávajúca o integrovanej prevencii a ochrane proti znečisteniu (²¹) vyžaduje, aby odvetvia a farmy s intenzívnym chovom dobytka, prevyšujúcim stanovené počty, zamedzili produkcii emisií znečisťujúcich ovzdušie, vodu a pôdu, aby sa zabránilo produkcii odpadov a tieto sa likvidovali bezpečným spôsobom a aby sa biotopy v priemyselných oblastiach uviedli do vyhovujúceho stavu. Smernica o posudzovaní účinkov určitých plánov a programov na životné prostredie (²²) a smernica o posudzovaní vplyvov niektorých verejných a súkromných projektov na životné prostredie (²³) vyžadujú environmentálne zhodnotenie niektorých plánov a programov a niektorých súkromných a verejných projektov, vrátane pravdepodobného dopadu na pôdu. Zhodnotenie rizík súvisiacich s pôdou sa vykonáva v rámci platného nariadenia o vyhodnocovaní a kontrole rizík určitých látok (²⁴). Smernica o biotopoch definuje počet biotopov, ktoré sú závislé od určitých pôdnych podmienok, ako sú duny, rašeliniská, pasienky na karbonátových pôdach a zamokrené lúky.

Existuje značné množstvo legislatívy o odpadoch (smernica o ochrane životného prostredia a najmä pôdy, pri použití splaškových kalov v poľnohospodárstve (²⁵), rámcová smernica o odpadoch (²⁶), smernica o skládkach odpadov (²⁷), smernica o spaľovaní odpadov (²⁸) a smernica o čistení komunálnych odpadových vôd (²⁹)), ktoré upravujú zaobchádzanie s odpadom a jeho recykláciu, čím prispievajú k obmedzeniu kontaminácie pôdy.

Poľnohospodárske životné prostredie a rozširovanie EÚ

Vo vstupujúcich krajinách sa nevyskytujú špecifické nové environmentálne problémy. Musia však prijať *acquis communautaire*, keďže vstupujú do EÚ, a to vrátane všetkých environmentálnych prvkov. Okrem toho, kvôli ukončeniu transpozície *acquis*, musia vstupujúce krajiny zamerať svoje úsilie na podporu svojej celkovej administratívnej kapacity na jej uplatňovanie, najmä v oblasti likvidácie odpadov. Na druhej strane vstup do EÚ pravdepodobne urýchli zmenu postupov hospodárenia v nových členských štátoch a prispeje k zamedzeniu úbytku biotopov a druhov.

Opatrenia rozvoja vidieka boli upravené alebo vytvorené s cieľom lepšie reagovať na požiadavky nových členských štátov v prvých rokoch po vstupe. To znamená, že v časovo ohraničenom období budú nové členské štáty schopné využiť fondy rozvoja vidieka na systémy určené na pomoc pri reštrukturalizácii vidieka. Je to napr. podpora polosamosobiteľských fariem, na ktorých prebieha reštrukturalizácia, ako aj špecifické opatrenia na pomoc farmárom pri dodržiavaní noriem EÚ, vrátane environmentálnych požiadaviek. Súčasne nové členské štáty musia prijať SPP ako celok.

²¹ Smernica Rady 96/61/ES z 24. septembra 1996, (OJ L 257, 10. 10. 1996).

²² Smernica 2001/42/ES Rady a Európskeho parlamentu z 27. júna 2001, (OJ L197, 21. 7. 2001).

²³ Smernica 85/337/EHS z 27. júna 1985, (OJ L175, 5. 7. 1985).

²⁴ Nariadenie Rady (EHS) č. 793/93 z 23. marca 1993, (OJ L84, 5. 4. 1993).

²⁵ Smernica Rady 86/278/EHS z 12. júna 1986, (OJ L181, 4. 7. 1986).

²⁶ Smernica Rady 75/442/EHS z 15. júla 1975, (OJ L194, 25. 7. 1974).

²⁷ Smernica Rady 99/31/ES z 26. apríla 1999, (OJ L182, 16. 7. 1999).

²⁸ Smernica 2000/76/ES Rady a Európskeho parlamentu zo 4. decembra 2000, (OJ L332, 28. 12. 2000).

²⁹ Smernica Rady 91/271/EHS z 21. mája 1991, (OJ L135, 30. 5. 1991).

Program Sapard (³⁰) umožňuje vstupujúcim krajinám vopred sa pripraviť na prispôsobenie sa požiadavkám EÚ. Pilotné agro-environmentálne systémy môžu byť súčasťou týchto programov. Starostlivosť o chránené prírodné oblasti, rozvoj a podpora organického hospodárenia, zabránenie erózií a znečisteniu a zachovanie hospodárenia (najmä extenzívneho pasenia dobytky) v oblastiach s vysokou prírodnou hodnotou sú v záujme vstupujúcich krajín.

Určovanie stavu životného prostredia

EÚ sa zaviazala skvalitniť svoje poľnohospodárske životné prostredie. Za účelom navrhnutia správnych iniciatív na dosiahnutie tohto cieľa a stanovenia ich úspešnosti, je nevyhnutné vyvinúť spôsoby na ich zhodnotenie (indikátory), najmä na regionálnej/miestnej úrovni. Napr. je ťažké zhodnotiť vzájomný vzťah medzi vodohospodárstvom a poľnohospodárskou činnosťou kvôli nedostatku údajov (t.j. o odvodňovaní a vysušaní mokradí).

Európska rada na schôdzkach v Cardiffe a Viedni (v roku 1998) poukázala na dôležitosť vývoja indikátorov životného prostredia. Tieto by mali pomôcť transformovať fyzikálne a finančné údaje o ľudskej činnosti a stave životného prostredia do informácií podporujúcich rozhodnutia. Pomocou indikátorov životného prostredia možno lepšie porozumieť komplexu problémov v oblasti poľnohospodárstva a životného prostredia, ukázať vývoj v časovom horizonte a poskytnúť množstvo informácií. Napr. rozvoj využitia hnojív má význam, len ak sa posudzuje vo vzťahu k rozvoju aktuálneho chápania hnojív. Indikátory musia odrážať špecifické črty stanovíšť a programovacie kritériá tak, aby boli zmysluplné. Všeobecné indikátory sú zvyčajne pri hodnotení výkonnosti určitých politík menej spoľahlivé.

Vývoj agro-environmentálnych indikátorov bol popísaný v dokumente o indikátoroch pre integráciu environmentálnych záujmov do spoločnej poľnohospodárskej politiky (³¹). Nasledoval dokument o „štatistických informáciách k indikátorom na monitorovanie integrácie environmentálnych záujmov do SPP (³²), ktorý vytýčil kroky potrebné na skvalitnenie pochopenia a monitorovania dopadu politík na životné prostredie a biodiverzitu v poľnohospodárskych oblastiach. Za účelom skvalitnenia, vývoja a zhromaždenia agro-environmentálnych indikátorov, uvedených v týchto dvoch dokumentoch na vhodnej geografickej úrovni, bol v septembri 2002 navrhnutý projekt IRENA (³³). Projekt je spoločným úsilím Generálnych direktoriátov pre poľnohospodárstvo a životné prostredie, Eurostatu, Spoločného výskumného centra a Európskej agentúry životného prostredia, ktorá je zodpovedná za koordináciu. Konečným výstupom projektu bude správa o indikátoroch a hodnotenie založené na indikátoroch bude prezentované v decembri 2004.

Súčasná situácia v oblasti životného prostredia v 10 nových členských štátoch

V súvislosti s implementáciou environmentálnej legislatívy posilnila väčšina nových členských štátov ľudské kapacity. Okrem toho boli vytvorené výmenné programy a twinningové aktivity v spolupráci s orgánmi členských štátov EÚ-15 v rámci bilaterálnych

³⁰ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/160023.htm>

³¹ COM (2000) 20 final.

³² COM (2001) 144 final.

³³ IRENA je skratka pre „indikátor svedčiaci o integrácii environmentálnych záujmov do poľnohospodárskej politiky.

programov a programov financovaných EÚ, ktoré intenzívne prispeli k vytváraniu zamestnaneckých miest v nových členských štátoch. Súčasne boli personálne posilnené inšpekčné úrady, vytvorené environmentálne agentúry a rozšírené systémy monitorovania kvality vzduchu a vody.

V dôsledku týchto legislatívnych a inštitucionálnych zlepšení sa dosiahol výrazný pokrok v ochrane životného prostredia vo všetkých krajinách. Stav životného prostredia sa výrazne zlepšil, a to najmä vzhľadom na zníženie znečistenia vzduchu a vody. Objem hlavných znečisťujúcich látok vo vzduchu klesol o 60 – 80% a toxických kovov o 50%, zatiaľ čo znečistenie vody organického pôvodu kleslo o viac ako 80%. Percento domov a ostatných objektov napojených na čističky odpadových vôd sa v 90-tych rokoch zdvojnásobilo.

Toto sú niektoré konkrétne príklady zlepšení v oblasti životného prostredia vo vstupujúcich krajinách, ktoré sa uskutočnili v rámci procesu rozširovania:

Poľsko v 90-tych rokoch využilo kombináciu legislatívy a finančných nástrojov na zníženie emisií síry o 50%.

Poľsko a Slovensko v rokoch 1996 – 1999 zredukovali emisie oxidu uhličitého (CO₂) pripadajúce na obyvateľa. Poľsko z 9,7 ton na 8,3 ton a Slovensko z 8,7 ton na 7,6 ton (priemer EÚ je 8,4 ton).

V Českej republike, Maďarsku, na Malte a v Poľsku sa v rokoch 1996 – 2001 zvýšilo percento obyvateľov napojených na čističky odpadových vôd. V Českej republike z 58% na 65%, Maďarsku z 22% na 32%, na Malte z 8% na 13% a v Poľsku zo 43% na 55%.

Česká republika bola tradične vysoko industrializovanou krajinou. Za čias komunistického režimu bol vysoký dôraz kladený na ťažký priemysel, ťažbu uhlia, výrobu ocele, strojárstvo a chemický priemysel. Od začiatku procesu rozširovania sa veľký dôraz kládol na implementáciu systémov riadenia životného prostredia v rámci ISO 14000 a programu EMAS (systémy eko-manajžmentu a auditu), zriadeného Generálnym direktoriátom pre životné prostredie a zameraného na prenos know-how z členských štátov do Českej republiky. Česká republika bola najaktívnejšou z kandidátskych krajín a ako jediná z neho profitovala.

Bývalá oblasť tzv. „čierneho trojuholníka“ je príkladom výrazného zlepšenia. Oblasť nachádzajúca sa na hraniciach Poľska, Českej republiky a bývalej NDR sa zmenila z jedného z najviac znečistených priemyselných regiónov na environmentálny úspech. Lososy sa vrátili do predtým znečistených riek, lesy zničené pôsobením kyslých dažďov opäť rastú a kvalita ovzdušia je porovnateľná s ovzduším v súčasných členských krajinách EÚ. Poľsko a Česká republika spolu riadia ochranu prírody v regióne a systémy monitorovania kvality vzduchu, navrhnuté v rámci projektu, sa sústavne využívajú.

S pomocou programov EÚ PHARE a SAPARD (a Svetového fondu na ochranu prírody) bol vytvorený nadnárodný program spolupráce medzi Poľskom a Slovenskom v regióne pohoria Babia hora. Program ochrany prírody je zameraný na ochranu výnimočne bohatej fauny a flóry danej oblasti (vyše 100 druhov vtákov, stovky medveďov, vlkov a rysov).

Mnohé mestá v rámci programu „City towards compliance Awards“ implementovali všetku legislatívu EÚ týkajúcu sa čistenia odpadových vôd a dosiahli povzbudivé výsledky v regulácii kvality ovzdušia a likvidácii odpadov. Príkladmi takýchto miest sú Gyongyos

v Maďarsku, Valmiera v Litve, Rimavská Sobota na Slovensku a Domzale pri Maribore v Slovinsku.

V Poľsku v 90-tych rokoch výrazne klesli emisie znečisťujúce ovzdušie (prach o 57%, zlúčeniny síry o 48%, zlúčeniny dusíka o 28%). Objem neupravovaných odpadových vôd sa v 90-tych rokoch zredukoval takmer o 70% a počet čističiek odpadových vôd sa zvýšil o 22%.

V Slovinsku výsledky monitorovania kvality vody ukázali, že situácia sa v posledných rokoch zlepšila, pokiaľ ide o obsah pesticídov a dusičnanov. Transpozícia novej rámcovej smernice o odpadových vodách pokročila. Približne 95% ustanovení smernice sa úplne transponovalo.

Lesy v Slovinsku sú v lepšom stave ako v ostatných európskych krajinách (vrátane EÚ-15) a ich štruktúra je rôznorodejšia. Evolúcia a populácie voľne žijúcich zvierat sa monitorujú a údaje sa zaznamenávajú v konkrétnej databáze.

Cyprus bol úspešný v príprave svojej legislatívy, týkajúcej sa hodnotenia vplyvov na životné prostredie (EIA), a to najmä vzhľadom na to, že umožnil účasť mimovládnych organizácií. Cyprus tiež ukončil, s pomocou programu LIFE, detailné a presné mapovanie biotopov v rámci Natura 2000.

Lotyšsko rýchlo pokročilo v implementácii smernice o integrovanej prevencii a kontrole znečistenia.

Litva transponovala všetku legislatívu EÚ v oblasti ochrany ovzdušia.